



УДК 94(477)»1914–1918»

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2026.34.12>

## ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ У М. ДОБРОВЕЛИЧКІВКА ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЩОДЕННОЇ ГАЗЕТИ «ГОЛОС ЮГА»)

Мілютін Сергій,  
вчитель історії

КЗ «Лицей «Науковий» Кропивницької міської ради»  
ORCID: 0000-0003-3430-5542

У статті досліджено особливості повсякденного життя мешканців містечка Добровеличківка Єлисаветградського повіту Херсонської губернії у роки Першої світової війни 1914–1918. Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, системності, науковості, верифікації, авторської об'єктивності, а також на використанні загальнонаукових методів аналізу, синтезу, узагальнення. На основі публікацій щоденної газети «Голос Юга» проаналізовано участь місцевої громади у підтримці фронту, організації допомоги пораненим, біженцям і родинам мобілізованих, а також функціонування кооперативних товариств у воєнний час. Показано, що війна суттєво трансформувала соціальне й економічне життя містечка, спричинила зростання цін, дефіцит продуктів, поширення спекуляції та загострення соціальних протиріч. Встановлено, що у місті діяли такі благодійні організації, як Добровеличківський жіночий комітет та комітет допомоги біженцям. З'ясовано, що вагомий внесок у роботу благодійних організацій здійснили місцеві землевласники, жінки, вчителі й інтелігенція. Доведено, що відсутність залізничного сполучення негативно впливала на економічний потенціал Добровеличківської волості в умовах війни й прискорила поширення кризових явищ у повсякденному житті містечка. Особлива увага приділяється еволюції настроїв населення від патріотичного піднесення 1914 р. до зростання соціальної напруженості й дезорганізації в останні роки війни. Показано, що активність благодійних організацій поступово знижувалася під впливом економічної кризи та інфляції, а в центр уваги виходила боротьба за продовольство. Таким чином, дослідження дозволяє відтворити локальний вимір Першої світової війни, висвітлюючи взаємодію державних структур і місцевих ініціатив, а також дає змогу краще зрозуміти механізми адаптації провінційних спільнот до викликів в умовах глобального конфлікту.

**Ключові слова:** Перша світова війна, Добровеличківка, повсякденне життя, «Голос Юга».

### Milytin Serhiy. Everyday life in Dobrovelychkivka during World War I (based on materials from the daily newspaper «Holos Yuga»)

The article investigates the peculiarities of everyday life of residents of the town of Dobrovelychkivka in the Yelisavetgrad district of the Kherson province during World War I (1914–1918). Based on publications in the daily newspaper *Golos Yuga*, the article analyses the local community's participation in supporting the front, organising aid for the wounded, refugees and families of those mobilised, as well as the functioning of cooperative societies during wartime. It is shown that the war significantly transformed the social and economic life of the town, causing price increases, food shortages, widespread speculation and exacerbating social contradictions. It has been established that charitable organisations such as the Dobrovelychkivka Women's Committee and the Refugee Aid Committee operated in the town. It was found that local landowners, women, teachers, and intellectuals made a significant contribution to the work of charitable organisations. It was proven that the lack of railway connections had a negative impact on the economic potential of the Dobrovelychkivsky volost during the war and accelerated the spread of crisis phenomena in the everyday life of the town. Particular attention is paid to the evolution of public sentiment from the patriotic upsurge of 1914 to the growth of social tension and disorganisation in the final years of the war. It has been shown that the activity of charitable organisations gradually declined under the influence of the economic crisis and inflation, and the struggle for food came to the fore.

Thus, the study allows us to recreate the local dimension of World War I, highlighting the interaction between state structures and local initiatives, and provides a better understanding of the mechanisms of adaptation of provincial communities to the challenges of global conflict.

**Key words:** First World War, Dobrovelychkivka, everyday life, «Holos Yuga».

**Постановка проблеми.** Перша світова війна 1914–1918 рр. забрала життя мільйонів людей, докорінно трансформувала довоєнний порядок, вплинула на мистецтво, прискорила зміну статусу жінки в Західній Європі та США й створила умови для появи нових національних держав. Попри це в радянській історіографії вона отримала вузьке трактування: як пролог до громадянської війни чи типова війна за переділ світу на сфері впливу. У колективній пам'яті жителів Наддніпрянської України Першу





світову витіснили інші травматичні чи героїчні досвіди – Українська революція 1917–1921 рр., соціально-економічні експерименти більшовиків, Голодомор-геноцид та Друга світова війна. Все це так чи інакше формувало ставлення до Першої світової війни в академічному середовищі.

Відновлення незалежності України дозволило вітчизняним науковцям розпочати об'єктивне дослідження Першої світової війни. Окремий напрям сучасних студій становить вивчення повсякденних вимірів війни, зокрема побуту військових та життя цивільного населення в тилкових регіонах. Серед тилкових регіонів Російської імперії особливе місце посідала Херсонська губернія, де у роки Першої світової війни виконувалися важливі логістичні завдання. Саме тут було розгорнуто широку мережу госпіталів для поранених і хворих військовослужбовців, організовано прийом біженців, а також налагоджено збір пожертв на потреби армії та евакуйованого цивільного населення. Логістичне значення губернії істотно посилилося після відкриття Румунського фронту. У цьому контексті варті уваги, насамперед, провінційні містечка, які стали важливими вузлами військових і гуманітарних комунікацій. Одним із таких локальних осередків була Добровеличківка. Донині тема повсякденного життя в цьому населеному пункті під час Першої світової війни не перебувала у колі зацікавлення науковців. Спробуємо виправити це у запропонованій історичній розвідці.

**Аналіз джерельної бази та публікацій.** Основу джерельної бази нашого дослідження становить щоденна ліберально-демократична газета «Голос Юга». Видання висвітлювало політичні, економічні та культурні події, які відбувалися переважно на території Єлисаветградського повіту Херсонської губернії. Газета виходила за економічної підтримки громадського діяча з ліберальними поглядами Дмитра Горшкового. Встановлено, що редакція мала кореспондентів у Балті, Бобринці, Гайвороні, Гайсині, Добровеличківці, Знам'янці, Малій Висці, Новомиргороді, Новоукраїнці, Олександрії, Плетеному Ташлику, Черкасах, Херсоні та інших містах [1, с. 90]. На сторінках видання публікували статті провідні українські інтелектуали Наталія Бракер, Павло Зелений, Микола Левитський та Павло Рябков. Крім того, пересічні читачі часто надсилали до газети листи – здебільшого з аналізом соціально-економічних, культурних чи політичних проблем краю.

Під час Першої світової війни на сторінках «Голоса Юга» поширювалася інформація про міжнародну ситуацію та бойові дії. У виданні надавалася особлива увага опису місцевих подій: був поставлений акцент здебільшого на діяльності благодійних організацій, роботі військових госпіталів, засіданнях місцевих органів влади, культурному житті та соціально-економічних проблемах тилу. Усі виявлені нами публікації про події у Добровеличківці опубліковані без зазначення авторства.

Газета висвітлювала інформацію про місцеві події неупереджено й оперативно. У разі допущення одруків чи фактологічних помилок у наступних номерах редакція інформувала про це читачів або публікувала їхні листи з зауваженнями щодо виявлених неточностей. Разом з тим з недоліків видання варто виокремити практику згадок у тексті лише прізвищ окремих громадських діячів чи благодійників без зазначення імен, що значно ускладнює їхню ідентифікацію.

Діяльність газети «Голос Юга» та її окремих співробітників стала предметом досліджень Романа Базаки [1], Віталія Крижанівського [2] і Володимира Поліщука [3]. Історики Володимир Тимошенко [4; 5], Олександр Чорний [5] та Сергій Мілютин [6] використали матеріали часопису для вивчення Першої світової війни.

**Мета статті** – дослідити особливості повсякденного життя у Добровеличківці під час Першої світової війни на основі матеріалів газети «Голос Юга». Для досягнення поставленої мети нам потрібно виконати низку завдань: встановити, як змінилося життя мешканців Добровеличківки під час війни; проаналізувати діяльність благодійних організацій міста; визначити, як суспільство реагувало на соціально-економічні зміни, зумовлені затяжною війною.

**Виклад основного матеріалу.** На початку ХХ ст. Добровеличківка була центром однойменної волості Єлисаветградського повіту Херсонської губернії. 1890 р. на території Добровеличківської волості проживало 6422 особи [7, с. 7]. Через шість років у волості проживало вже 7965 осіб. На 1896 р. у Добровеличківці було 315 дворів. Тоді у містечку мешкало 976 чоловіків та 895 жінок [8, с. 220]. 1916 р., за офіційною інформацією, у Добровеличківці нараховувалося 468 господарств. Населення становило 2273 особи: 1013 чоловіків і 1260 жінок [9, с. 180].

За підрахунками істориків, під час Першої світової війни до лав Російської імператорської армії було мобілізовано щонайменше 4 млн. українців [10, с. 9]. Вихідці з Добровеличківської волості добре зарекомендували себе під час бойових дій. Нами встановлено, що бойові нагороди отримали Яків Андреев (126-й піхотний Рильський полк), Юхим Пономарьов (276-й піхотний Капустянський полк), Нестор Почтовий (15-а артилерійська бригада), Платон Романенко (204-й піхотний Ардагано-Михайлівський полк) та Ярема Трембач (13-й піхотний Білозерський полк) [11, с. 10–18].



З перших днів Великої війни кореспондент газети «Голос Юга» відзначив, що мобілізація помітно вплинула на життя у Добровеличківській волості. Окрім пересічних громадян, під мобілізацію підпадав персонал місцевої жіночої лікарні та ветеринарної станції. Вже у липні 1914 р. ветеринарна станція у Добровеличківці закрилась, оскільки всіх працівників мобілізували. Місцева жіноча лікарня продовжувала роботу, однак її ефективність значно знизилась через виснаження персоналу. У містечку припинилося кредитування, зменшилась активність на ринку та уповільнився збір зернових [12, с. 3]. З позитивних змін варто відзначити короткочасне падіння рівня злочинності, що часто пов'язували з заборонаю продажу горілки [13, с. 4]. Проте заборона продажу горілки мала й негативні наслідки для економіки в містечку, оскільки щомісячний офіційний дохід від її продажу становив шість тисяч рублів [14, с. 4].

7 серпня 1914 р. у Добровеличківці влаштували молебень. На заході з промовою виступив рабин Тягай, який виголосив патріотичну промову. Наступного дня над містечком спостерігалось сонячне затемнення, що викликало з-поміж населення різноманітні трактування. Кореспондент газети «Голос Юга» стверджував: у селянському середовищі побутувало переконання, що ця подія має тісний зв'язок з нинішньою війною, інші передбачали, ніби скоро сонце втратить здатність гріти. Були й ті, хто заговорив про пришествя антихриста [15, с. 4].

Наприкінці 1914 р. в Добровеличківці утворився жіночий комітет допомоги військовим та їхнім родинам. Комітет очолила В. Ревуцька [16, с. 4]. Активну участь у діяльності організації відігравали Семилевська та Сурина [17, с. 4]. Членами комітету могли стати всі охочі незалежно від статі чи національної належності [18, с. 4]. Комітет поставив за мету надавати матеріальну підтримку військовим та їхнім родинам. Добровеличківський жіночий комітет тісно співпрацював з місцевими організаціями, товариствами і приватними особами, а також підтримував зв'язок з Єлисаветградським жіночим комітетом.

На початку січня 1915 р. Добровеличківський жіночий комітет влаштував лотерею-алеґрі. За декілька днів організаторам лотереї вдалося зібрати понад 930 руб. Ці кошти було перераховано Єлисаветградському жіночому комітету для закупівлі теплого одягу на потребу мобілізованих вояків [18, с. 4].

У середині лютого 1915 р. комітет постановив розпочати підготовку до відправки на передову великодніх пакунків, до яких планувалося додати паску, тютюн, білизну, чоботи та різноманітні гостинці. Для закупівлі всього необхідного передбачалося залучити кошти комітету [16, с. 4]. 21 лютого 1915 р. кореспондент газети «Голос Юга» інформував, що вже готово 40 пакунків [19, с. 4]. Всього вдалося заготовити 44 святкові пакунки [20, с. 3]. У квітні 1915 р. на адресу комітету надійшло декілька листів від вояків, які висловлювали подяку за отримані пакунки [21, с. 3].

Через декілька місяців Добровеличківський жіночий комітет влаштував збір на користь Червоного Хреста. За офіційною інформацією, сума склала 461 руб. 91 коп. [22, с. 3–4].

З літа 1915 р. активність жіночого комітету помітно зменшилась. На нашу думку, це обумовлено низкою факторів, а саме – погіршенням матеріального стану жертводавців, появою інших благодійних організацій у містечку та зменшенням інтересу до потреб фронту серед мешканців Добровеличківської волості.

Добровеличківський жіночий комітет влаштував останній великий збір на Різдво 1916 р., організувавши благодійну лотерею в приміщенні місцевої жіночої семінарії. Захід привернув увагу селян та інтелігенції, що дозволило зібрати на потреби поранених військових понад 900 руб. [23, с. 3].

У травні-червні 1915 р. німецько-австрійські війська провели масштабну наступальну операцію, яка закінчилась розгромом Російської імператорської армії і спричинила рух біженців на схід. Щоб допомогти біженцям, у Добровеличківці створили спеціальний комітет, який об'єднав зусилля мешканців Добровеличківської, Липняжської та Тишківської волостей. До бюро комітету увійшли: О. Ревуцький, Н. Глущенко, І. Гериншейн, В. Кубарнев та Н. Казанський [24, с. 4]. У Липняжці відділ Добровеличківського комітету допомоги біженцям очолив священник Кирило Квашенко, а у Тишківці – священник Іоанн Даскал [25, с. 3].

Встановлено, що біженці прибували переважно залізницею до ст. Помічна, а звідти переїжджали до Добровеличківки, Липняжки і Тишківки. Витрати на перевезення біженців взяли на себе члени комітету: земський начальник Л. Юркевич, становий пристав О. Діаконов і добровеличківський волосний старшина Донченко. Перевезенням біженців до Липняжки займався Мандрула, а в Тишківці – Величко. За підрахунками бюро комітету, в Добровеличківській волості були готові прийняти 900 осіб, у Тишківській – 750 осіб і Липняжській – 350 осіб. Передбачалося, що біженці будуть проживати у селянських будинках [24, с. 4]. Згодом у Добровеличківці облаштували харчовий пункт для біженців [25, с. 3].

Вагомий внесок в організацію благодійних заходів у Добровеличківці здійснив колектив місцевої жіночої вчительської семінарії. Зокрема, у грудні 1916 р. з ініціативи начальниці жіночої вчительської



семінарії Худовіної відбувся літературно-музичний вечір за участі місцевих аматорів. Захід викликав значний інтерес у місцевої публіки, що дозволило зібрати понад 400 рублів [26, с. 3].

Матеріальну підтримку місцевим благодійним організаціям надавав землевласник Олексій Ревуцький. До добрих справ долучалися й пересічні громадяни. Зокрема, на початку 1915 р. селяни Кривинський та Роженко зібрали на потреби поранених військових 58 рублів [27, с. 4].

У газеті «Голос Юга» є інформація, що у Добровеличківці планували відкрити госпіталь для поранених і хворих вояків [28, с. 3]. Проте госпіталь у містечку так і не відкрили. Припускаємо, що у Добровеличківці не знайшлося придатної для госпіталю будівлі. Крім того, додатковою проблемою для відкриття у Добровеличківці такого закладу могла бути відсутність залізничного сполучення.

Натомість нами виявлено, що госпіталі для військових діяли у сусідніх Помічній та Піщаному Броді. Зокрема, госпіталь на 25 ліжок облаштували у Піщанобродській земській лікарні [29, с. 4]. У квітні 1915 р. в зазначеному госпіталі проходили лікування сім осіб, з-поміж яких – унтер-офіцер Василь Дюрдіца [30, с. 4]. Першим начальником госпіталю у Піщаному Броді був лікар Машин [29, с. 4].

Деякі жінки з Добровеличківської волості склали екзамени на здобуття фаху сестер милосердя й вирушили безпосередньо на місце бойових дій. З-поміж них була колишня начальниця жіночої вчительської семінарії Давидова [31, с. 4] та В. Гриневич. Встановлено, що В. Гриневич походила з заможної поміщицької родини. У січні 1916 р. жінка трагічно загинула внаслідок аварії потягу біля ст. Ново-сокольники. У лютому 1916 р. її поховали в сімейному склепі [32, с. 4].

Дозвілля у Добровеличківці під час Першої світової війни було доволі одноманітним. Місцеві жителі відвідували ярмарки, благодійні літературно-музичні вечори, організовані Добровеличківським жіночим комітетом або жіночою вчительською семінарією. Також у приміщенні, яке належало О. Ревуцькому жителі волості могли відвідати показ кінематографічних картин [31, с. 4].

Важливим елементом дозвілля жителів Добровеличківської волості під час війни стало святкування перемог Російської імператорської армії. Зокрема, 5 квітня 1915 р. у Добровеличківці відбулися урочистості з нагоди взяття фортеці Перемишль. До заходу залучили два хорових колективи з міністерської школи та жіночої вчительської семінарії. Під час урочистостей провели збір пожертв для поранених і хворих вояків [33, с. 3]. У сусідньому Піщаному Броді захоплення Перемишля відзначили більш помпезно. Святкування почалися на площі біля пам'ятника Олександрю II. З промовами виступили місцевий вчитель та священник. Обидва акцентували увагу на значенні фортеці Перемишль і прославляли правлячу династію. Натомість селяни з національними прапорами країн Антанти та портретами Миколи II співали національний гімн і вигокували антинімецькі гасла [34, с. 4].

До початку Першої світової війни на території Добровеличківської волості діяв молитовний дім баптистів-євангелістів, а також проживали громадяни Німеччини, Австро-Угорщини та Османської імперії. Ставлення до них було толерантним, однак в умовах військового конфлікту ситуація змінилася. 22 січня 1915 р., виконуючи розпорядження губернатора, місцева влада закрила молитовний дім баптистів-євангелістів у Добровеличківці [35, с. 3]. Через декілька тижнів поліція заарештувала шістьох іноземців-громадян країн Четвертинного союзу і відправила їх до поліцейського повітового управління [36, с. 4].

Війна негативно вплинула на купівельну спроможність населення Добровеличківської волості. Вже у січні 1915 р. значно зросли ціни на сало: зокрема, за пуд продавці просили 8 руб. [35, с. 3]. Через два тижні вартість сала вже складала 9 руб. за пуд [37, с. 4]. Також зросли ціни на борошно, а наприкінці лютого 1915 р. у Добровеличківці спостерігалася нестача цього продукту [17, с. 4]. Ще одним дефіцитним товаром на той час стало вугілля [38, с. 4]. На нашу думку, нестача борошна та вугілля обумовлена не лише зростанням попиту на ці товари, але й логістичними проблемами у містечку. Добровеличківка не мала залізничного сполучення, тому значну кількість товарів до волосного центру доставляли ґрунтовими дорогами, які взимку мали низьку прохідність.

Навесні 1915 р. вартість більшості продовольчих товарів почала знижуватися. У містечку пройшов великий ярмарок, де порівняно високі ціни спостерігалися лише на худобу [39, с. 4].

1916 р. економічна ситуація у Добровеличківці значно погіршилась. Зокрема, автор допису в газеті «Голос Юга» стверджував: «Дорожнеча у нашому районі дійшла до крайньої межі. Предмети першої необхідності у нас надзвичайно дорогі, перевищуючи попередні норми в 2–3 рази». Як зазначав кореспондент, спостерігалася проблема з працевлаштуванням: місцеві жителі були змушені їхати на роботу до великих міст чи інших волостей. Частина мешканців Добровеличківки попрямувала до Малої Виски, де влаштувалась на цукровий завод: його керівництво забезпечувало працівників харчами й платило чоловікам 30 руб., а жінкам – 18 руб. на місяць [40, с. 3].

Війна позначилась й на доходах місцевих заможних землевласників, оскільки частину їхніх працівників мобілізували до Російської імператорської армії. Нестачу робочих рук вдалося частково



компенсувати лише в середині 1915 р. за рахунок військовополонених. 27 травня 1915 р. газета «Голос Юга» інформувала, що найближчим часом очікується прибуття на територію Єлисаветградського повіту 265 військовополонених австрійців, які будуть залучені до польових робіт. Передбачалося влаштувати 40 військовополонених на роботу в економію О. Ревуцького і 60 – в економію братів Ковальових у с. Юріївка [41, с. 4]. Становище військовополонених залишалося незмінним до Лютневої революції. Влітку 1917 р. нова місцева влада розпорядилась відібрати військовополонених у землевласників і передати солдатським вдовам та селянським комітетам. Проте це рішення виявилось економічно неефективним, оскільки солдатські вдови і селянські комітети не могли забезпечувати військовополонених дахом над головою і стабільним харчуванням. Подекуди військовополонені самовільно поверталися до колишніх роботодавців або ж їх повертали солдатські вдови чи селянські комітети [42, с. 4].

Кооперативний рух у Добровеличківці під час Першої світової війни був слабким. У газеті «Голос Юга» є лише одна згадка про успішну роботу артілі чоботарів. У грудні 1916 р. артіль офіційно затвердила статут. Старостою організації став Г. Любовний. Артіль працювала на потреби армії, виготовляючи чоботи, й отримувала замовлення від Єлисаветградської земської управи [43, с. 4].

Наприкінці 1916 р. у Добровеличківці та на її околицях почали з'являтися дезертири. 2 лютого 1917 р. газета «Голос Юга» повідомляла, що неподалік від с. Новостанкувате Добровеличківської волості знайдено тіло військового. Згодом вдалося встановити особу померлого: ним виявився рядовий 15 стрілецького полку Дмитро Чорний, який 2 жовтня 1916 р. самовільно пішов з армії [44, с. 4]. На початку 1917 р. у сусідньому Піщаному Броді дезертир Микола Шабатур скоїв убивство, проте далеко втекти не зміг і був затриманий у Новоукраїнці [6, с. 108; 45, с. 3]. Після невдалого літнього наступу 1917 р. кількість дезертирів на території Добровеличківської волості значно зросла. Зазначимо, що більшість з них не затримувалися у Добровеличківці й рухалися далі на схід. Місцева влада виявилась безсилою у боротьбі з дезертирами. Для захисту містечка від банд дезертирів мешканці волості утворили загони Вільного козацтва.

Після Лютневої революції інтерес до подій на фронтах Першої світової війни різко впав як у кореспондентів газети «Голос Юга», так і у місцевих жителів. Суспільно активна меншість долучилась до роботи місцевих органів влади чи відділу «Просвіти». Натомість переважна більшість населення концентрувала зусилля на пошуках додаткових джерел заробітку, щоб утримувати себе й родину в складних економічних умовах.

**Висновки.** Практично відразу Перша світова війна помітно вплинула на повсякденне життя у Добровеличківці. Частина місцевих жителів було мобілізовано до лав царської армії, а ті, хто лишився у містечку, за можливості долучалися до збору пожертв на користь військових, їхніх родичів та біженців. Практично відразу війна негативно вплинула на якість життя мешканців Добровеличківки, що, на нашу думку, обумовлено відсутністю у містечку залізничного сполучення. На третій рік війни повсякденне життя у Добровеличківці звелось до стратегії виживання в умовах тотального зростання цін на продовольчі товари, дрова та вугілля.

#### Література:

1. Базака Р. Преса Кіровоградщини (1874–1921 рр.): історико-функціональний аспект, типологічна характеристика. Кропивницький, 2018. 270 с.
2. Крижанівський В. М. Єлисаветградська газета «Голос Юга» та російська цензура у світлі архівних документів. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. 41. С. 265–269.
3. Поліщук В. Час псевдонімів і робкорів. Кропивницький, 2019. 122 с.
4. Тимошенко В. Л. Початок Першої світової війни у сприйнятті жителів Єлисаветграда (за матеріалами газети «Голос Юга»). *Наукові записки. Серія: Історичні науки*. 2019. Вип. 25. С. 202–211.
5. Чорний О. В., Тимошенко В. Л. Загибель та шлях на батьківщину генерала О. В. Самсонова у повідомленнях єлисаветградської газети «Голос Юга» 1914–1915 рр. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2021. Т. 32 (71) №2. С. 85–90.
6. Мілютин С. Ю. Повсякденне життя у м. Новоукраїнка під час Першої світової війни (за матеріалами щоденної газети «Голос Юга»). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2025. Т. 36 (75). №3. С. 102–110.
7. Статистика Російської імперії. XVI. Волости и гмины 1890 года. Херсонская губерния / Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дель. Санкт-Петербург, 1890. 16 с.
8. Список населенныхъ мѣстъ Херсонской губерніи и статистическія даннныя о каждомъ поселении / Издание Губернскаго Статистическаго Комитета. Херсонъ, 1896. 544 с.
9. Список населенныхъ мѣстъ Херсонской губерніи (По даннымъ Всероссійской сел.-хоз. переписки 1916 г.) / Издание Херсонской Губернской Земской Управы. Александрія, 1917. 377 с.
10. Реєнт О., Сердюк О., Перша світова війна і Українка. Київ, 2004. 480 с.



11. Мілютін С. Ю. Герої забутої війни (на прикладі Єлисаветградського повіту). *Музейний вісник Центральної України*. 2024. Вип. 4. С. 8–20.
12. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1914. 24 июля. С. 3.
13. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 7 февраля. С. 4.
14. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 28 февраля. С. 4.
15. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1914. 13 августа. С. 4.
16. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 14 февраля. С. 4.
17. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 22 февраля. С. 4.
18. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 9 января. С. 4.
19. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 21 февраля. С. 4.
20. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 14 марта. С. 3.
21. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 14 апреля. С. 3.
22. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 21 мая. С. 3–4.
23. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1917. 5 января. С. 3.
24. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 24 сентября. С. 4.
25. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 6 октября. С. 3.
26. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 16 декабря. С. 3.
27. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 17 января. С. 4.
28. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 18 апреля. С. 3.
29. Песчаный Бродь. *Голос Юга*. 1915. 21 марта. С. 4.
30. Песчаный Бродь. *Голос Юга*. 1915. 15 апреля. С. 4.
31. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 23 января. С. 4.
32. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1916. 18 февраля. С. 4.
33. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 10 апреля. С. 3.
34. Песчаный Бродь. *Голос Юга*. 1915. 18 марта. С. 4.
35. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 27 января. С. 3.
36. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 19 февраля. С. 4.
37. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 11 февраля. С. 4.
38. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 8 февраля. С. 4.
39. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 15 апреля. С. 4.
40. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1916. 16 февраля. С. 3.
41. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1915. 27 мая. С. 4.
42. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1917. 8 июля. С. 4.
43. Добровеличковка. *Голос Юга*. 1916. 30 декабря. С. 4.
44. Замерзший дезертирь. *Голос Юга*. 1917. 2 января. С. 4.
45. По уезду. *Голос Юга*. 1917. 22 января. С. 3.

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.05.2026